

Đorđe Nešić: »Okapnice« (Dijak, Priboj, 2020.) i »Rani radovi« (SKD Prosvjeta, Zagreb, 2021.)

TRAGOVIMA KULTURE I TRADICIJE KOJA IŠČEZAVA

Na ovogodišnjim 49. Književnim susretima na Kozari, žiri u sastavu Đorđe Sladoje, Duško Pevulja i Goran Maksimović kao predsjednik žirija dodijelio je Đorđu Nešiću nagradu »Skender Kulenović« za životno djelo i cjelokupan književni opus, ali dr. Maksimović (profesor na Filozofskom fakultetu u Nišu) to je preciznije definirao utvrdivši da je Nešić »dragoceni stvaralac u svom vremenu, najizrazitiji liričar među savremenim srpskim pesnicima koji je proniknuo u duh tradicije svoga naroda«. Iako sam prije nekoliko godina u ovoj kolumni već prikazao jednu od trinaest do danas objavljenih Nešićevih knjiga, malo tko u hrvatskoj kulturnoj javnosti uopće zna za njega, osim najvatrenijih ljubitelja istinske poezije s prostora bivše Jugoslavije.

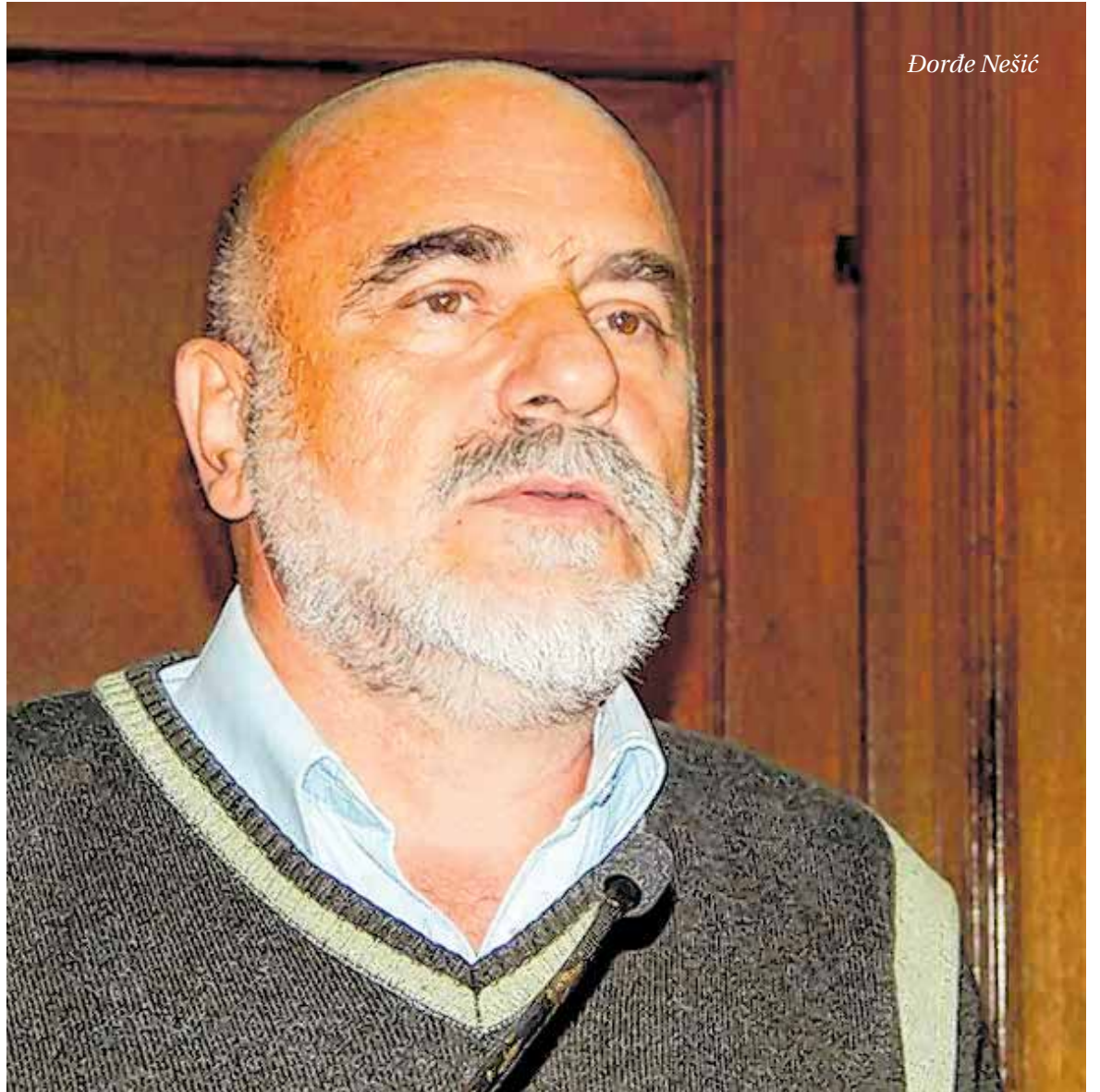
Nešić je rođen u Bijelom Brdu (1957.) nedaleko Osijeka, gdje i danas živi, a već godinama radi kao viši stručni suradnik za društvene djelatnosti u općini Erdut i volonterski vodi Kulturno-naučni centar »Milutin Milanković« u Dalju i s tog naslova izabran je i u Odbor SANU za dinamiku klimatskog sistema Zemlje, a djelo Milutina Milankovića, jednog od najznačajnijih i svjetski najuglednijih znanstvenika rođenog upravo u Dalju (gimnaziju je pohađao u Osijeku), stalna mu je inspiracija kojoj je posvetio veći broj sjajnih eseja i sve do danas proučava i istražuje njegovo značajno i književno djelo.

Nešić je samozatajan čovjek i intelektualac koji živi na granici Hrvatske i Srbije, svoje radove objavljuje u Beogradu i Zagrebu (dijelom i u BiH), strpljivo ispisuje i gradi svoje uistinu visoko stilizirano i čudesno zanimljivo te privlačno književno djelo daleko od svjetla reflektora metropola; ne tražeći medijsku pozornost i pompu, snagom svog pjesničkog djela nametnuo se znalcima i ljubiteljima pjesničke riječi. Iako ga nagrade ne mimoilaze (spomenimo samo najvažnije: »Brankova nagrada«, 1975., »Laza Kostić« i »Milan Lalić«, 1995., »Zmajeva nagrada«, 2016. i »Disova nagrada«, 2018.), on nekako djeluje i živi po strani i čini se da mu ta pozicija autsajdera upravo i najviše odgovara. Kao pripadnik manjinske srpske zajednice u Hrvatskoj, u zemlji u kojoj živi, kulturnoj javnosti nije isuviše važan, uostalom kao ni u Srbiji, u svojoj tzv.

matičnoj domovini, ali to je svojevrstan danak svjesnom nepripadanjju i slijedu nacionalnih i tradicijskih okolnosti, odnosno religijskih i kulturoloških identiteta s kojima se uspješno nosi i tu zemljopisnu i etničku dvojnost prihvaća kao nešto samorazumljivo. Uostalom, jedna od njegovih uistinu dojmljivih pjesama naslovljena je »Bolje biti u manjini« (jednako kao i zbirka izabranih pjesama), i sugerira kako je uvijek časnije biti među progonjenima nego među progoniteljima. I to je zapravo svojevrstan credo njegova životna i književna stvaralaštva kojeg se dosljedno držao i u danima najtežih ratnih iskušenja i tragedija koje, kako kaže, »u uvijek, na svim stranama najviše pogadaju upravo najnevinije«. Međutim, bez obzira na sve tegobe života i povijesti, poezija uvijek nađe svoj prostor i vrijeme, a tko zna prepoznati univerzalno, općeljudsko u svakodnevnome, zauvijek ostaje »pomalo dete« i očima dobrote, naivnosti, povjerenja, plemenitosti i bez predrasuda može (sa)gledati ljude i svijet oko sebe.

Specifična antipoetika

Đorđe Nešić danas je nesumnjivo jedan od najznačajnijih pjesnika unutar tzv. srpskog svijeta (ovdje mislim isključivo na kulturološki, a ne na politički pojam); među stvarateljima kako u matičnoj zemlji, tako i izvan nje u tzv. dijaspori, svojim specifičnim jezikom obogatio je nacionalnu kulturu i prostore moderniteta vezao je za lirsku tradiciju

Đorđe Nešić

duha naroda kojem pripada. Svojim se sustavnim pjesničkim istraživanjima, širokim znanjem, obrazovanjem i Bogom danim talentom nametnuo i svrstao uz bok najznačajnijih predstavnika novodobne srpske poezije. Specifičnim narativom, svježinom i prirodnošću, ali i nepripadnošću, unio je u poeziju nove zvukove, boje i mirise kakvih do tada u srpskoj lirici nije bilo. I upravo po tome (p) ostao je prepoznatljiv, originalan i samosvojan. Međutim, Nešić jednako uspješno ispisuje i klasične sonete i uz »refleksi avangardne poezije« (Milomir Gavrilović) gradi poetiku u kojoj između etike i književnog stvaralaštva postoji znak jednakosti.

Nešić nije samo srpski, prečanski pjesnik, on je i hrvatski, jer upravo u sudaru, međusobnom duhovnom oplemenjivanju onog najboljeg što imaju i daju srpska i hrvatska kultura, on je (iz)gradio specifičnu antipoetiku koja bez tih dimenzija ne bi imala tu snagu, dubinu i ljepotu kakvu upravo zahvaljujući tome i ima. Naravno, nije mi ni na kraj pameti Nešića nekome otimati, uzimati ili davati, bilo kakvo svodenje njega kao pjesnika na samo jednu i to nacionalnu dimenziju, bilo bi nasilje; to se radi samo unutar onih zajednica koje u nacionalnom jedino i isključivo traže spas, a samim time to je izraz nemoći da se društvo nosi s bogatstvom razlika koje nas jedino i čine ljudima od krvi i mesa, u punom smislu te riječi. Međutim, ovu činjenicu, distance prema svemu što smrdi na nacionalističko, populističko, tradicionalističko ili pretenciozno avangardno valja respektirati, jer to je prostor u kojem se ne piše poezija, već ideološka ili politička

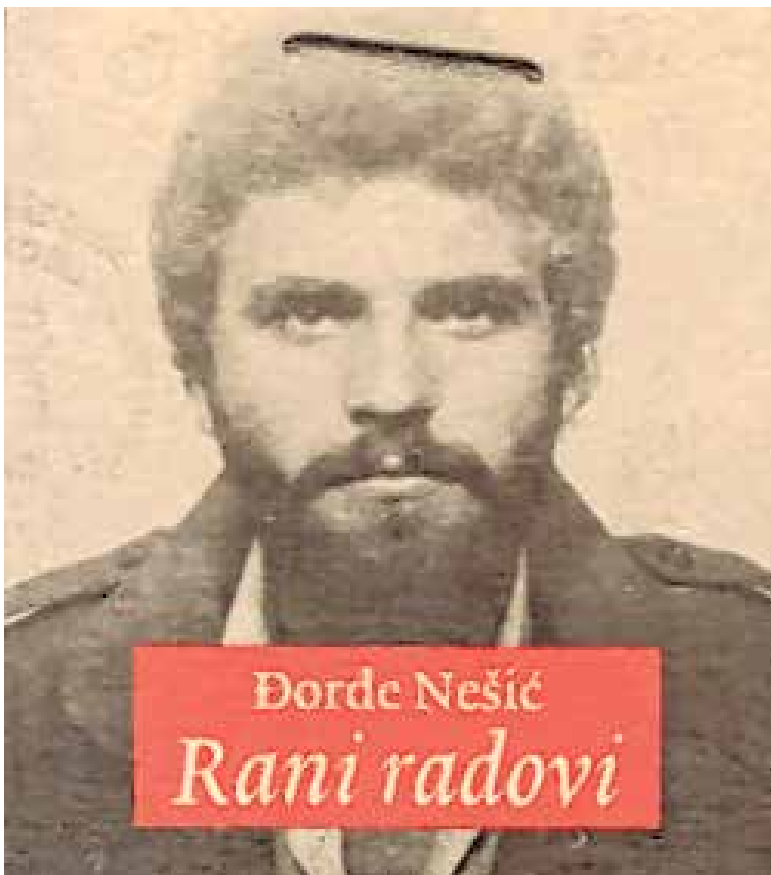
apologetika. A Nešiću je to posve strano, dispartno. U razgovoru za časopis »Prosvjeta« (2011.), u povodu dodjele nagrade »Sava Mrkalj«, na pitanje novinarke: »Pjesnik ste koji radi u Hrvatskoj, ali okrenuti ste književnom životu u Srbiji«, Nešić (diplomirao je na Filološkom fakultetu u Beogradu jugoslovenske književnosti i srpskohrvatski jezik) pojašnjava: »Nemam osjećaj kako je to biti pjesnik u Hrvatskoj jer nikada nisam učestvovao u tzv. književnom životu, ako izuzmemo par predratnih godina u Osijeku. Ali Osijek je tada bio književna provincija. Bio sam i kulturološki i

geografski okrenut Beogradu i Novom Sadu, mada i tamo kao učesnik sa margine...Poezija je definitivno na margini i nikad više neće imati onaj društveni značaj koji je imala nekada...«

Kroničar svoga doba

U knjigama »Okapnice« (Dijak, Priboj, 2020.) i »Rani radovi« (SKD Prosvjeta, Zagreb, 2021.), dakle u njegovim pjesničkim, ali i esejističkim i kritičarskim ostvarenjima, najbolje se može sagledati cjelina, kao i stilska, jezična, tematska i ina raznorodnost njegova teksta. To je zaseban svijet u kojem se miješaju

»Okapnice« i »Rani radovi« su knjige vrijedne i dostojne svakog poštovanja; svaka na svoj način govori o usudu čovjeka, ljudi, naroda iz pograničja, s margine koji žive u nekakvom nedefiniranom prostoru i imaginariju, nikome nisu potrebni, nikome, pa čak ni samima sebi ne pripadaju. U toj titanskoj borbi za o(p)stanak, kako bi izmakli hudom usudu, percepciji većinske zajednice koja u njima često vidi strance, u najboljem slučaju statistiku, aline i živa ljudska bića, panonski su Srbi tražili i nalazili način da prežive, svjesni da se nemaju kome obratiti za pomoć, već samo u sebi samima potražiti spas od nestajanja. A, Đorđe Nešić je glas ljudi s tih prostora - iskren, pošten, barokno bogat i nadasve uman

Đorđe Nešić
Rani radovi

refleksi avangardnosti na tragu Danila Harmsa («Rani radovi») s esejističkim traganjima po djelu Miloša Crnjanskog ili «ključaru nebeske mehanike» Milutinu Milankoviću koji nije bio samo velik znanstvenik, već i vrstan književnik, a sve je to začinjeno dirljivim autobiografskim crticama, uspomenama na djetinjstvo u rodnom Bijelom Brdu, na vrijeme provedeno uz Dravu i Dunav, dječje igre i, kako kaže, ravnicu iznad koje se zvjezdano nebo vidi ljepše i bolje nego igdje drugdje («Okapnice»).

Obje knjige su zapravo neka vrsta uspomena, hommagea jednom načinu života, sredini i ljudima koji su u ratnom vihoru i razaranjima zauvijek nestali, a ostali su tek fragmenti duše koje Nešić pozorno bilježi, ispisuje kako bi na razvalinama tog svijeta i »duha vremena« sačuvali barem tragove njegova postojanja. Iako su »Rani radovi« (na) pisani prije strašnog rata kojim se raspala Jugoslavija, dobar dio tih pjesama kao da sluti zlo, nedefinirano, ali prisutno i iz ove današnje perspektive može se iščitati (va)ti u tom »ključu«. On je kroničar svoga doba, ali i povijest hrvatsko-srpskog pograničja i sa strašću ispisuje svoje eseje, priče, crtice i pjesme kako se civilizacija panonskih Srba, Prečana, ne bi zaboravila. Sjećanje traje i prolazi, a ako se ne zapiše, kao da nikada i nije postojalo, a radi se o životu ljudi, jednoj specifičnoj tradiciji koja je bila itekako vitalna i samosvojna.

»Rani radovi« zapravo su reprint tekstova iz prve dvije Nešićeve objavljene zbirke »Crv sumnje u jabuci razdora« (Beograd, 1985.) i »Surogati« (Beograd, 1990.); u obje dominiraju mehanizmi paradoksa, crnog humora, groteske i parodije, a sve s namjerom da se destruiraju ontološki značaj poezije kao takve, jer u protivnom zapada se u patetiku, puko teoretiziranje i pjesme prestaju biti životne. Knjiga je puna smijeha, čak i cinizma, ali kroz brojne metamorfoze rada se ciklus lirskih pjesama koje problematiziraju svakodnevnne egzistencijalne teme.

U objema zbirkama svaka pjesma se podvrgava ironijskoj deformaciji, a posebice su interesantna Nešićeva poigravanja s biografijama velikih pisaca (Gogolj, Tolstoj, Dostojevski, Andrić, Krleža, Crnjanski, Tin Ujević...). Uvodna pjesma »Epitaf pesnika koji je poeziju shvatao isuviše ozbiljno« u prvoobjavljenoj zbirci »Crv sumnje u jabuci razdora« iskazuje sve ono čime njegova poezija obiluje do danas. »Kad su me bacili u vodu/nisu mi o vrat vešali kamen./ Reč/ koja mi je zapela u grlu/ odvušla me je na dno/.

Tekst o Osijeku

Zbirku »Surogati« čini pet cjelina: »Drama«, »Poezija«, »Proza«, »Mešovite vrste«, a »Beleške lirskog subjekta« svojevrsan su epilog u kojem se Nešić oslanja na misao Viktora Šklovskog kako se svako umjetničko djelo stvara kao paralela i protuteža nekakvom obrascu i stoga je parodija kao književni postupak neminovnost i blagodat. To je put kojim Nešić i danas hodi, a fascinira njegovo povjerenje u moć riječi i snagu jezika. U »Okapnicama« (tiskana je ćirilicom, koja zajedno s latinicom čini ravnopravno sastavni dio njegova stvaralačkog identiteta), posebno su interesantni eseji o »odnosu istorijskog, romaneskog i poetskog u »Seobama« Miloša Crnjanskog«, o »kulturi Srba u Hrvatskoj«, a osobno mi je impresivan tekst o Osijeku,

gradu u kojem je Nešić išao u školu i gdje je jedno vrijeme radio kao gimnazijski profesor. Na kraju priče o Osijeku on kaže: »Osijek nije grad mog djetinjstva, ali jeste grad moje mladosti, dio mog životnog i kulturnog prostora. Tu sam išao u gimnaziju u kojoj sam kasnije i radio; živio sam u tom gradu pet godina, u njemu je rođen moj stariji sin. Teško mi je da govorim o Osijeku, previše je tu prigušenih emocija, potisnutih događaja i neostvarenih želja. Previše je prijatelja koje rijetko srećem ili ih uopšte ne vidam. Već godinama u Osijek odlazim kao da idem u neki drugi, tuđi grad... Žurno obavljam poslove i mehanički prolazim poznatim ulicama... Tek katkad povedem sinove da im pokazem gdje smo u ranijem životu postojali. Moja veza s Osijekom, mojom potopljenom Atlantidom, literarne je prirode, čista fikcija.«

Jezik kao svemir

U knjizi treba izdvojiti Nešićeve »Besede i članke« gdje je pisao o raznim književnim pojavama i temama (primjerice Disovoj lirske kozmogoniji i apokalipsi), ali osobitu snagu, barem se tako meni čini, ima tekst »U čamcu pred svitanje«, gdje se turgenjevski vratio u okrilje one lirske proze koja najpregnantnije pokazuje tko je to Đorđe Nešić i u čemu je tajna moći njegova jezika i poetike: »Onaj tko

svjetovima i osjećajima, zatomljenoj mašti, svemu onome što u sjećanju blijedi, pretvara se u uspomene koje nestaju, a kako bi sačuvalio cijeli taj svemir bivšeg života, svojim pjesničkim umijećem Nešić ga je koncentrirao u nekakav čudesan spoj misli, riječi i osjećaja u kojem se neočekivano, iznenada, naizgled ničim izazvano pojavi riječ na koju je davno zaboravio, a upravo ona najbolje iskazuje bit, dušu svega onoga što je želio reći ili napisati.

Veličanstveni glas

Međutim, nije moguće ne spomenuti Nešićeve tekstove posvećene Milutinu Milankoviću čija je veličina djela, ali i mjera ljudskosti postala trajnom preokupacijom. Posebice ističe dva Milankovićeva djela: »Kroz vasionu i vekove« u kojem autor kombinacijom fakata i fikcije oživljava jedno čuderno putovanje kroz prostor i vrijeme, a pri tome se i otkriva kao lucidan promatrač, zanimljiv pripovjedač s razvijenim smislom za detalje, vješt u deskripciji, a pravi majstor duhovitih i umnih dijaloga. Ništa manje zanimljiva nije ni druga knjiga naslovljena »Uspomene, doživljaji i saznanja« (ima gotovo tisuću stranica); to su memoari koji spadaju među najuspješnija ostvarenja tog žanra u srpskoj književnosti.

Ili kako kaže Nešić: »Pored svog životopisa, autor je opisao i sudbinu Srba doseljenih sa Čarnojevićima na obale Dunava i Drave, kao i dvjestogodišnju istoriju svoje porodice. Kroz ova sjećanja defiluju na stotine likova – od najznačajnijih naučnika toga vremena do

đambasa, vinogradara, kuvarica, gazdarica, učitelja, studenata, političara, lijepih žena, umjetnika, inženjera, vojnika, radnika, seljaka...

U indeksu ličnih imena na kraju »Uspomena« navedeno je oko tisuću petsto znamenitih ljudi koje Milanković pominje i s kojima se susretao... Posebno je dragocjena atmosfera Osijeka koncem XIX. vijeka, Beča na prelazu XIX. u XX. vijek i Beograda u prvoj polovini XX. vijeka koju autor upečatljivo oživljava... Dubinski zahvatajući prostor i vrijeme koje oživljava, on donosi pored obilja naučne i istorijske građe, mirise i ukuse svakodnevnog života sredina i vremena koje opisuje. Pritom se majstorski služi svim postupcima proznog kazivanja. A, kao lirske lajtmotivi kroz djelo se neprestano dozivaju očinski dom i Dunav, pišćevo ishodište i utočište u teškim životnim trenucima. Pojedini pasazi posvećeni očinskom domu u Dalju i Dunavu imaju odliku pjesama u prozi.

»Okapnice« i »Rani radovi« su knjige vrijedne i dostojne svakog poštovanja; svaka na svoj način govori o usudu čovjeka, ljudi, naroda iz pograničja, s margine koji žive u nekakvom nedefiniranom prostoru i imaginariju, nikome nisu potrebni, nikome, pa čak ni samima sebi ne pripadaju. U toj titanskoj borbi za (o)pstanak, kako bi izmakli ludom usudu, percepciji većinske zajednice koja u njima često vidi strance, u najboljem slučaju statistiku, ali ne i živa ljudska bića, panonski su Srbi tražili i nalazili način da prežive, svjesni da se nemaju kome obratiti za pomoć, već samo u sebi samima potražiti spas od nestajanja. A, Đorđe Nešić je glas ljudi s tih prostora i to uistinu veličanstveni glas; iskren, pošten, barokno bogat i nadasve uman.

Jaroslav PECNIK

KNJIGE

Moderna vremena

www.mvinfo.hr

JEAN AMÉRY: »O STARENJU - REVOLT I REZIGNACIJA«, NAKLADA OCEANMORE

Jean Améry rođen je 1912. u Beču pod imenom Hanns Chaim Mayer, a nakon Drugoga svjetskog rata mijenja ime. Studira književnost i filozofiju. Dolaskom nacista u Austriju 1938. emigrirao je u Francusku, a potom u Belgiju. Sudjeluje u pokretu otpora. Uhićen 1943., ispitivan i mučen u tvrđavi Fort Breendonk u Belgiji, a potom deportiran u Auschwitz. Dvije godine zatočenik je koncentracijskih logora, a nakon oslobođenja od 1945. živi u Bruxellesu kao slobodni pisac. Za svoja djela dobio je brojne književne nagrade, no ipak Jean Améry oduzeo si je život 1978. u Salzburgu. Knjiga »O starenju« (prevela Helen Sinković) izvorno je zamišljena 1966. godine pod naslovom »Neizlječiva bolest«, i progovara o jednom od najstarijih pitanja čovječanstva: zašto i kako starimo i kako se nosimo s činjenicom starenja. Na osnovi vlastitih životnih iskustava te filozofskih i književnih utjecaja kao što su Thomas Mann, Proust, De Beauvoir te raznih antropoloških pristupa, Améry u pet sjajnih eseja donosi odgovore na uvijek aktualno pitanje što znači starjeti. »Ako Améryjev pesimizam omalovažava život, njegov ga humanizam afirmira. Pokušavajući dati smisao našem postojanju, Améry nas podsjeća zašto je ljudski život dragocjen.« (The New Republic)

SVEN ADAM EWIN: »S BOGOM NA TI«, SANDORF

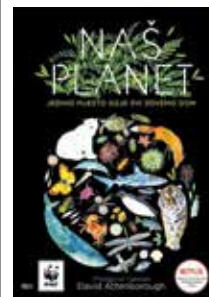
Sven Adam Ewin pseudonim je pjesnika koji trajno odbacuje mogućnost otkrivanja svoga građanskog identiteta. Od 2011. godine, otkad piše pjesme i objavljuje ih uglavnom na internetu, napisao je više od 6.000 pjesama (u koje valja ubrojiti i više od 1.500 soneta). Dosad je objavio sedam knjiga pjesama. »Ewinov je glas u recentnome hrvatskom pjesništvu naglašeno drukčiji od postojećih. Spojivši nesvakidašnju erudiciju, zavidno umijeće vođenja pjesme i profinjeno angažirano svjedočenje o trenutku u kojemu živimo, Ewin nas podsjeća da se u istinskoj poeziji jezik i svijet iznova rađaju.« (Krešimir Bagić). »U ovoj zbirci pjesnik se latio eshatoloških, kozmoloških i kozmogonijskih tema, u rasponu od Mezopotamije i Egipta, preko Biblije, pa do Higgsova bozona: o tim motivima on u pjesmama razmišlja i u njima nalazi iskru poezije. A kad to uočimo, razabiremo i zašto je zbirka toliko velika: SAE, čini se, pokušava opjevati cijeli svemir, a ovo je tek dio toga projekta. Slično, doduše, čine i drugi pjesnici, ali samo on ovako izravno, ovako hrabro i ovako poetski uzbudljivo.« (Julijana Matanović)

FRANK HERBERT: »BOŽANSKI CAR DINE«, EGMONT

Tisućljeća su prošla na Arrakis, a nekadašnji je pustinjski planet zelen i pun života. Leto Atreid, sin spasitelja svijeta, Paula Muad'Diba, bio je živ, ali daleko je od čovjeka. Kako bi sačuvalio čovječanstvo, žrtvovao je svoju budućnost, spojivši se s pješćanim crvom. Kao gotovo besmrtni Božanski Car Dine, Arrakisom vlada posljednja tri i pol tisućljeća. No, Letova vladavina nije bezazalna. Njegova preobrazba nije promijenila samo njegov izgled, već i njegov moral. Pobunjenici, predvođeni Sionom, članicom obitelji Atreid, ustaju protiv tiraninove vladavine. Ali Siona ne zna da Letova vizija Zlatnog puta za čovječanstvo zahtijeva od nje da ispuni sudbinu koju nikada nije željela... »Božanski car Dine« dio je »Kronika Dine«, slavne sage znanstvene fantastike, živopisno izmaštanog svijeta vrlo dalekih tisućljeća. Priča je to o pustinjskom planetu Arrakis čiji bizarni gospodari pijeska, divovski crvi, jedini u čitavome svemiru daju čudեսnu tvar, začim melange, neophodan pri svladavanju prostorvremena za međuzvjezdana putovanja. Frank Herbert napisao je priču kozmičkih dimenzija o dobru i zlu, punu pustolovina, izdaja, misticizma, ekologije i političkih intriga.

MATT WHYMAN: »NAŠ PLANET«, PROFIL

Knjiga je nastala prema Netflixovoj dokumentarnoj seriji – »Naš planet: Jedino mjesto koje svi zovemo dom«, a predgovor joj je napisao David Attenborough, jedan od najslavnijih i najutjecajnijih svjetskih prirodoslovaca, koji je bio i narator u dokumentarnoj seriji. Neke od priča u knjizi, kako je napisao Attenborough, poznavali smo od početaka ljudske povijesti kada su ljudi živjeli od lova, dok smo druge tek počeli razumijevati. »A upravo mi, ako to želimo, možemo ispričati najzuzetniju priču od svih – kako su se ljudska bića u dvadeset i prvom stoljeću probudila i počela štiti Zemlju i sve druge divne oblike života s kojima dijelimo planet«, poručio je Attenborough. Knjiga slavi čudesan svijet prirode na našem planetu kojemu se svakim danom iznova divimo: otkriva ledene krajolike, guste džungle i beskrajne oceane te kako su sva staništa međusobno povezana. Vrhunske fotografije i ilustracije (Richard Jones) iz Netflixove dokumentarne serije prikazuju kopnene i morske životinje te biljke na jedinstven i zanimljiv način. Uz Netflix, knjiga je nastala i u suradnji s WWF-om, vodećom svjetskom organizacijom za zaštitu prirode te je tiskana na papiru iz obnovljivih šuma, sve boje korištene za tisak i ljepilo korišteno za uvez nije štetno ni za čovjeka ni za prirodu.

Više informacija o novim knjigama potražite na www.mvinfo.hr